

CUPRINS

TITLUL I. DESPRE SUCCESIUNI ÎN GENERAL	1
Capitolul I. Introducere	1
<i>Secțiunea 1. Moartea persoanei fizice și consecințele ei juridice</i>	1
<i>Secțiunea a 2-a. Precizări terminologice cu privire la noțiunile de „succesiune” sau de „moștenire”</i>	1
§1. Accepțiunea de mod specific de dobândire sau transmitere a proprietății	2
§2. Accepțiunea de obiect al transmisiunii succesorală	2
<i>Secțiunea a 3-a. Felurile moștenirii în înțelesul de moduri de dobândire sau transmitere a proprietății</i>	3
§1. Moștenirea legală	3
§2. Moștenirea testamentară	3
§3. Moștenirea contractuală	4
Capitolul II. Caracterele juridice ale transmisiunii succesorală	5
<i>Secțiunea 1. Transmisiunea succesorală este o transmisiune mortis causa</i>	5
<i>Secțiunea a 2-a. Caracterul universal al transmisiunii succesorală</i>	5
<i>Secțiunea a 3-a. Transmisiunea succesorală are un caracter unitar</i>	6
§1. Regula	6
§2. Excepțiile de la regulă. Succesiunile anormale	7
2.1. Dreptul de abitație al soțului supraviețuitor conferit de art. 973 NCC	7
2.2. Bunurile formând obiectul dreptului special de moștenire al soțului supraviețuitor prevăzut la art. 974 NCC	7
2.3. Moștenirile cu elemente de extraneitate în dreptul anterior și în prezent	8
2.4. Bunurile reprezentând amintiri de familie	9
Capitolul III. Deschiderea moștenirii	11
<i>Secțiunea 1. Cauza deschiderii moștenirii</i>	11
<i>Secțiunea a 2-a. Data deschiderii moștenirii</i>	12
§1. Interesul practic al datei deschiderii moștenirii	12
§2. Determinarea datei deschiderii moștenirii	12
2.1. Situațiile obișnuite	12
2.2. Situația comorienților	13
<i>Secțiunea a 3-a. Locul deschiderii moștenirii</i>	14
§1. Importanța practică a locului deschiderii moștenirii	14
§2. Determinarea locului deschiderii moștenirii	14
Capitolul IV. Condițiile cerute de lege pentru a putea moșteni	15
<i>Secțiunea 1. Capacitatea succesorală</i>	15
§1. Persoanele care au capacitate succesorală	15
1.1. Persoanele fizice în viață la data deschiderii moștenirii	15
1.2. Persoanele dispărute	16

1.3. Copilul conceput, dar nenăscut la data deschiderii succesiunii	16
1.4. Persoanele juridice în ființă la data deschiderii succesiunii	17
§2. Persoanele care nu au capacitate succesorală	17
2.1. Persoanele fizice care nu sunt în viață sau cel puțin concepute și persoanele juridice care nu sunt în ființă la data deschiderii succesiunii	17
2.2. Comorienții	18
<i>Secțiunea a 2-a. Moștenitorul să nu fie nedemn</i>	19
§1. Nedemnitătea de drept	20
1.1. Cazuri și condiții	20
I. Cazul succesibilului condamnat penal pentru săvârșirea unei infracțiuni cu intenția de a-l ucide pe cel care lasă moștenirea	20
II. Cazul succesibilului condamnat penal pentru săvârșirea, înainte de deschiderea moștenirii, a unei infracțiuni cu intenția de a-l ucide pe un alt succesibil care, dacă moștenirea ar fi fost deschisă la data săvârșirii faptei, ar fi înlăturat sau ar fi restrâns vocația la moștenire a făptuitorului	20
1.2. Regimul juridic al nedemnității de drept	21
I. Cine și când poate invoca nedemnitătea?	21
II. Efectele „de drept” ale nedemnității reglementate de art. 958 NCC	21
§2. Nedemnitătea judiciară	21
2.1. Cazuri și condiții	22
I. Cazul când un succesibil este condamnat penal pentru săvârșirea, cu intenție, împotriva celui care lasă moștenirea a unor fapte grave de violență, fizică sau morală, ori a unor fapte care au avut ca urmare moartea victimei	22
II. Cazul când un succesibil, cu rea-credință, ascunde, alterează, distruge sau falsifică testamentul defunctului	22
III. Cazul când un succesibil, prin dol sau violență, îl împiedică pe cel care lasă moștenirea să întocmească, să modifice sau să-și revoce testamentul	23
2.2. Regimul juridic al nedemnității judiciare	23
I. Cine poate solicita declararea nedemnității?	23
II. Termenul în care poate fi solicitată declararea nedemnității și natura lui	24
§3. Efectele nedemnității	24
3.1. Efectele în raport cu nedemnul	25
I. Înlăturarea de la moștenire	25
II. Obligația de a restitui bunurile moștenirii	26
3.2. Efectele în raporturile cu descendenții nedemnului	27
§4. Înlăturarea efectelor nedemnității	27
§5. Dispozițiile legale tranzitorii	28
<i>Secțiunea a 3-a. Vocația la moștenire</i>	28

TITLUL II. DEVOLUȚIUNEA LEGALĂ A MOȘTENIRII	31
Capitolul I. Regulile generale aplicabile devoluțiunii legale a moștenirii	31
<i>Secțiunea 1. Criteriul și sfera persoanelor din rândul cărora vor fi desemnați moștenitorii</i>	31
§1. Moștenirea legală – o moștenire de familie	31
§2. Sfera persoanelor chemate de lege la moștenire	32
<i>Secțiunea a 2-a. Principiile generale de stabilire a rudelor chemate efectiv la moștenire și excepțiile de la acestea</i>	32
§1. Principiul priorității sau al chemării la moștenire în ordinea claselor de moștenitori	33
1.1. Clasele de moștenitori și conținutul principiului	33
1.2. Problema posibilității (imposibilității) ca două clase de moștenitori să vină la moștenire în același timp	33
§2. Principiul proximității gradului de rudenie cu defunctul	35
2.1. Regula	35
2.2. Excepții	36
§3. Principiul împărțirii moștenirii în părți egale (pe capete) între rudele din aceeași clasă și de același grad	36
3.1. Regula	36
3.2. Excepții	36
<i>Secțiunea a 3-a. Reprezentarea succesoră</i>	37
§1. Domeniul reprezentării	38
1.1. Reprezentarea descendenților în linie dreaptă	38
1.2. Reprezentarea colateralilor privilegiați	40
§2. Condițiile reprezentării	41
2.1. Condițiile cerute în persoana reprezentatului	41
I. Reprezentatul să nu aibă capacitate succesoră față de cuius sau să fie nedemn față de acesta	41
II. Reprezentatul să fi avut chemare efectivă la moștenirea lui de cuius dacă ar fi avut capacitate succesoră sau dacă nu ar fi fost nedemn	42
2.2. Condițiile cerute în persoana reprezentantului	42
I. Reprezentantul trebuie să aibă aptitudinea de a-l moșteni pe defunct	42
II. Aptitudinea reprezentantului de a culege moștenirea celui reprezentat este indiferentă	43
§3. Efectele reprezentării	43
3.1. Efectele generale	43
I. Plasarea reprezentantului în locul reprezentatului	43
II. Împărțirea moștenirii pe tulpini	44
A. Împărțirea moștenirii pe tulpini	44
B. Efectele secundare ale împărțirii moștenirii pe tulpini	44
III. Reprezentarea operează de drept	45
3.2. Efectele particulare ale reprezentării	45

Capitolul II: Aplicarea principiilor devoluțiunii legale în cazul celor patru

clase de moștenitori legali	46
<i>Secțiunea 1. Clasa întâi de moștenitori – a descendenților</i>	46
§1. Componentă	46
§2. Regulile aplicabile	46
§3. Caracterele juridice ale dreptului de moștenire legală al descendenților	46
<i>Secțiunea a 2-a. Clasa a doua de moștenitori – a ascendenților și colateralilor privilegiați</i>	47
§1. Ascendenții privilegiați	47
1.1. Componentă. Când vin la moștenire?	47
1.2. Repartizarea moștenirii	47
I. Cazul în care ascendenții privilegiați vin singuri la moștenire	47
II. Cazul în care ascendenții privilegiați vin la moștenire împreună cu colateralii privilegiați	48
A. Cazul în care la moștenire vine un singur părinte	48
B. Cazul când la moștenire vin ambii părinți	48
III. Cazul în care la moștenire vin părinții și soțul supraviețuitor al defunctului	48
1.3. Caracterele juridice ale dreptului de moștenire legală al ascendenților privilegiați	49
§2. Colateralii privilegiați	49
2.1. Componentă. Când vin la moștenire?	49
2.2. Repartizarea moștenirii între colateralii privilegiați	49
I. Colateralii născuți din aceeași părinți	49
A. Cazul când moștenirea se împarte doar între colateralii privilegiați	49
B. Cazul când colateralii privilegiați vin la moștenire în concurs cu părinții defunctului	50
C. Cazul când colateralii privilegiați vin la moștenire în concurs cu soțul supraviețuitor	50
II. Colateralii născuți din părinți diferiți. Împărțirea pe linii a moștenirii	50
2.3. Caracterele juridice ale dreptului la moștenire legală al colateralilor privilegiați	51
§3. Clasa a treia – a ascendenților ordinari	51
3.1. Componentă. Când sunt chemați la moștenire?	51
3.2. Repartizarea moștenirii între ascendenții ordinari	51
3.3. Caracterele juridice ale dreptului la moștenire legală al ascendenților ordinari	52
§4. Clasa a patra – a colateralilor ordinari	52
4.1. Componentă. Când sunt chemați la moștenire?	52
4.2. Repartizarea moștenirii între colateralii ordinari	52
4.3. Caracterele juridice ale dreptului la moștenire al colateralilor ordinari	52

Capitolul III. Drepturile succesoriale ale soțului supraviețuitor în cadrul moștenirii legale	53
<i>Secțiunea 1. Generalități</i>	53
§1. Evoluția reglementărilor	53
§2. Condițiile cerute de lege soțului supraviețuitor pentru a putea moșteni	53
<i>Secțiunea a 2-a. Drepturile conferite de lege soțului supraviețuitor</i>	54
§1. Drepturile de moștenire proprii ale soțului supraviețuitor în concurs cu fiecare clasă de moștenitori	54
§2. Dreptul special de moștenire al soțului supraviețuitor asupra mobilierului și obiectelor de uz casnic	55
2.1. Mobilierul și obiectele aparținând gospodăriei casnice	55
2.2. Condițiile de acordare	56
2.3. Natura juridică a dreptului special de moștenire	58
§3. Dreptul temporar de abitație asupra casei de locuit	58
3.1. Reglementare legală	58
3.2. Condițiile cerute pentru a lua naștere	59
3.3. Caractere juridice	60
3.4. Modificări pe parcursul exercitării dreptului de abitație al soțului supraviețuitor	61
I. Restrângerea dreptului de abitație	61
II. Obligația soțului supraviețuitor de a primi o locuință în schimb	61
3.5. Încetarea dreptului de abitație	61
Capitolul IV. Dreptul statului (comunei) asupra moștenirilor vacante	62
<i>Secțiunea 1. Reglementare legală</i>	62
<i>Secțiunea a 2-a. Fundamentul vocației succesoriale a statului (comunei)</i>	63
§1. Teoria dreptului legal de moștenire	63
§2. Teoria dreptului de suveranitate	64
§3. Interesul practic al opțiunii între una sau alta din cele două teorii	64
3.1. Din punct de vedere al dezmoștenirii tuturor moștenitorilor	64
3.2. Din punct de vedere al revocării renunțării la moștenire a unui moștenitor legal	65
3.3. Concepția care se desprinde din dispozițiile noului Cod civil	65
<i>Secțiunea a 3-a. Administrarea provizorie a bunurilor moștenirii. Curatorul special</i>	66
<i>Secțiunea a 4-a. Constatarea vacanței succesoriale. Certificatul de vacanță succesorală și anularea lui</i>	66
<i>Secțiunea a 5-a. Efectele vacanței succesoriale</i>	68
<i>Secțiunea a 6-a. Trimiterea în posesie a comunei (sezina)</i>	68

TITLUL III. INTRODUCERE ÎN DREPTUL LIBERALITĂȚILOR	71
Capitolul I. Liberalitățile ca specie a actelor juridice	71
<i>Secțiunea 1. Considerații introductive</i>	71
§1. Liberalitățile – specie a actelor juridice cu titlu gratuit	71
§2. Caracterul excepțional	72
§3. Inadecvarea criteriului formal pentru caracterizarea actelor de liberalitate	73
<i>Secțiunea a 2-a. Criteriile de caracterizare a liberalităților</i>	73
§1. Criteriul material (economic)	74
1.1. Sărăcirea dispunătorului în corelație cu îmbogățirea beneficiarului	74
1.2. Liberalitățile și contractele de binefacere	75
§2. Criteriul volițional (moral)	75
2.1. Concepțiile „obiectivă” și „subiectivă” asupra intenției de a gratifica	76
2.2. Recompensa morală sau materială așteptată de dispunător și raportul acesteia cu intenția de a gratifica	77
2.3. Proba intenției de a gratifica	79
§3. Cazuri care prezintă dificultăți de calificare	80
3.1. Actele de executare a unor obligații naturale	80
I. Obligațiile naturale obișnuite	80
II. Cazul special al executării de bunăvoie de către moștenitorii unei persoane a unei liberalități făcute de aceasta fără respectarea condițiilor de formă prevăzute de lege	82
3.2. Liberalitățile remuneratorii	83
3.3. Liberalitățile modice	84
3.4. Calificarea actelor de dobândire a unui bun cu clauză tontinieră (de acrescământ) de două sau mai multe persoane împreună	85
Capitolul II. Condițiile de validitate a liberalităților	87
<i>Secțiunea 1. Consimțământul</i>	87
§1. Neafectarea consimțământului de o tulburare mentală din partea dispunătorului	88
1.1. Situația sub regimul Codului civil de la 1864	88
1.2. Situația sub regimul noului Cod civil	90
§2. Consimțământul trebuie să fie neviciat	93
2.1. Eroarea esențială	93
2.2. Dolul	94
2.3. Violența	97
<i>Secțiunea a 2-a. Capacitatea</i>	97
§1. Incapacitățile de a dispune prin liberalități	98
1.1. Incapacitățile speciale de a dispune prin liberalități	98
I. Incapacitatea minorilor	99
II. Incapacitatea interzișilor judecătorești	101
III. Incapacitatea persoanelor insolabile de a face liberalități	101

1.2. Incapacități relative de a dispune prin liberalități	102
I. Incapacitatea majorului de a dispune în favoarea reprezentantului sau ocrotitorului legal avut în timpul minorității sau interdicției, până la descărcarea acestora de gestiune de către instanța de tutelă	102
II. Incapacitatea persoanelor aflate în îngrijire de a dispune în favoarea medicilor, farmaciștilor sau altor persoane în perioada în care se află sub îngrijirea de specialitate a acestora pentru boala care este cauza decesului lor	103
A. Persoanele cărora cel aflat în îngrijire nu le poate face liberalități	103
B. Condițiile în care poate fi reținută incapacitatea	104
C. Excepții de la incapacitățile prevăzute la art. 990 alin. (1) NCC	105
D. Sancțiunea incapacității	105
III. Incapacitatea de a dispune în favoarea preoților sau a altor persoane care acordă asistență religioasă	106
IV. Incapacitățile de a dispune prin legat prevăzute la art. 991 NCC	106
V. Sancționarea simulației în privința incapacităților de a dispune prin liberalități	106
§2. Incapacitățile de a primi liberalități	107
2.1. Incapacități de folosință	107
I. Incapacitatea persoanelor viitoare	107
II. Incapacitatea persoanelor incerte (nedeterminate)	109
III. Incapacitatea străinilor și apatrizilor de a dobândi prin liberalități terenuri în România	110
IV. Principiul specialității persoanei juridice	111
2.2. Incapacități de exercițiu	112
I. Incapacitatea minorilor	113
A. Incapacitatea minorilor lipsiți complet de capacitate de exercițiu	113
B. Incapacitatea minorilor cu capacitate de exercițiu restrânsă	113
II. Incapacitatea interzișilor judecătorești	113
<i>Secțiunea a 3-a. Obiectul</i>	113
§1. Bunul transmis	114
§2. Sarcinile și condițiile transmisiunii	114
2.1. Sarcinile și condițiile liberalităților	114
I. Sarcina	114
II. Condiția	115
III. Dificultățile de diferențiere	115
IV. Sarcinile și condițiile imposibile, ilicite sau imorale	116
A. Clauzele imposibile	116
B. Clauzele ilicite sau imorale	116
C. Revizuirea sarcinilor și condițiilor	119

Respect pentru oameni și căni

Secțiunea 4-a. Cauza	120
§1. Existența cauzei. Cauza falsă	120
§2. Cauza ilicită și cauza imorală	121
Secțiunea a 5-a. Substituțiile fideicomisare și liberalitățile reziduale	123
§1. Substituțiile fideicomisare	123
1.1. Situația sub regimul Codului civil de la 1864	123
I. Noțiune. Reglementare legală	123
II. Scurt istoric al instituției	124
III. Considerentele care stăteau la baza interdicției	125
1.2. Reglementarea substituției fideicomisare în noul Cod civil	125
I. Condițiile substituției fideicomisare	126
A. Existența a două liberalități succesive având același obiect	126
B. Obligarea primului gratificat (instituitul) la conservarea și remiterea obiectului legatului celui de al doilea gratificat (substituitului)	129
C. Reportarea transmiterii obiectului liberalității către substituit la momentul și ca urmare a decesului instituitului	129
II. Efectele substituției fideicomisare	130
A. Efectele în privința instituitului	130
B. Efectele în privința substituitului	136
III. Ineficacitatea substituției	138
§2. Liberalitățile reziduale	138
2.1. Situația sub regimul Codului civil de la 1864	138
2.2. Situația sub regimul noului Cod civil	140

TITLUL IV. DONAȚIA 143

Capitolul I. Consimțământul. Promisiunea de donație. Forma donațiilor 144

Secțiune 1. Oferta și acceptarea. Formarea contractului	144
§1. Oferta și acceptarea când ambele părți sunt de față	144
§2. Oferta și acceptarea între absenți	144
I. Oferta	144
II. Acceptarea	145
Secțiunea a 2-a. Promisiunea de donație	147
Secțiunea a 3-a. Condiția formei autentice	149
Secțiunea a 4-a. Formalitatea specială a actului care trebuie să enumere și să evalueze bunurile mobile făcând obiectul unei donații	151
Secțiunea a 5-a. Excepții de la regula formei autentice	152
§1. Darul manual	152
1.1. Evoluția și fundamentul darului manual	152
1.2. Obiectul darului manual	153
I. Bunurile mobile corporale	153
II. Darul manual în nudă proprietate și uzufruct	154
III. Darul manual prin virament bancar de la cont la cont	155

IV. Darul manual prin remiterea unui cec	156
V. Excluderi	156
A. Bunurile imobile	156
B. Bunurile mobile incorporale	156
C. Bunurile mobile corporale în valoare mai mare de 25.000 lei	157
D. Drepturile indivize, universalitățile de fapt și bunurile supuse unor forme de înmatriculare (navele și aeronavele)	157
1.3. Tradițiunea și modalitățile de realizare ale acesteia	157
I. Tradițiunea trebuie să fie efectivă	158
II. Tradițiunea trebuie să fie actuală, definitivă și irevocabilă	159
III. Tradițiunea trebuie să fie făcută cu titlu autonom și distinct	161
1.4. Pactele adăugate darului manual	162
1.5. Proba darului manual	162
I. Existența darului manual este invocată de donatar	162
A. Presumția relativă de existență și valabilitate a titlului (darului manual). Reconsiderare în lumina dispozițiilor art. 1225 alin. (2) NCC	162
B. Presumția absolută de proprietate	164
II. Existența darului manual este invocată de donator sau moștenitorii săi	164
A. Situația donatorului	164
B. Situația moștenitorilor donatorului	164
§2. Donația deghizată	164
2.1. Dificultățile de calificare a donațiilor deghizate	165
2.2. Recunoașterea valabilității donației deghizate	166
2.3. Condițiile de validitate ale donației deghizate	166
I. Condițiile referitoare la actul care deghizează donația	166
A. Actul aparent trebuie să ascundă perfect donația	167
B. Actul care disimulează donația trebuie să întrunească cel puțin în aparență condițiile de fond ale unui asemenea act	167
C. Actul care disimulează donația trebuie să întrunească toate condițiile de formă ale unui asemenea act	167
II. Condițiile referitoare la donația propriu-zisă	168
A. Donația trebuie să întrunească toate condițiile de fond ale unei liberalități	168
B. În privința formei, donația deghizată constituie o excepție de la regulile de drept comun	168
2.4. Efectele donației deghizate	168
2.5. Proba donației deghizate	168
§3. Donația indirectă	169
3.1. Condițiile de validitate	171
I. Existența unui act juridic	171

II. Actul juridic să fie ambivalent	172
A. Actele cu titlu oneros	172
B. Actele neutre	173
III. Din punct de vedere al condițiilor de validitate, trebuie întrunite cerințele de fond atât ale actului vector, cât și ale donației	175
IV. Din punct de vedere al condițiilor de formă, trebuie întrunite cerințele referitoare la actul vector, nu și cele referitoare la donație	175
3.2. Proba donației indirecte	175
Capitolul II. Principiul irevocabilității donațiilor	176
Secțiunea 1. Sensul principiului irevocabilității	176
Secțiunea a 2-a. Clauzele interzise de lege	177
Secțiunea a 3-a. Sancțiunea încălcării interdicțiilor prevăzute de lege	178
Secțiunea a 4-a. Clauza de întoarcere convențională	178
Capitolul III. Efectele donației	179
Secțiunea 1. Derogări în privința garanției contra evicțiunii	180
Secțiunea a 2-a. Derogări în privința garanției pentru vicii ascunse	180
Capitolul IV. Revocarea donațiilor	181
Secțiunea 1. Revocarea donațiilor pentru ingratitudine	181
§1. Cazurile de ingratitudine prevăzute de lege	181
§2. Acțiunea în revocare a donațiilor pentru ingratitudine	182
2.1. Regimul juridic al acțiunii	182
2.2. Efectele acțiunii în revocare	184
I. Efectele generale (între părți)	184
II. Efectele speciale (față de terți)	185
Secțiunea a 2-a. Revocarea donațiilor pentru neîndeplinirea sarcinilor	186
§1. Reglementare legală	186
§2. Regimul juridic al acțiunii în revocarea donației pentru neîndeplinirea sarcinii	186
§3. Efectele revocării	188
3.1. Efectele între părți	188
3.2. Efectele față de terți	189
Secțiunea a 3-a. Donațiile dintre soți	189
§1. Reglementare legală	189
§2. Condiții	189
§3. Efecte	190
3.1. Între părți	190
3.2. Față de terți	190
TITLUL V. TESTAMENTUL	191
Capitolul I. Prezentare generală	191
Secțiunea 1. Definiția testamentului	191
Secțiunea a 2-a. Caracterele juridice ale testamentului	192
§1. Un act unilateral și personal	192
§2. Un act solemn	193

§3. Un act de dispoziție cu titlu gratuit	193
§4. Un act <i>mortis causa</i>	194
§5. Un act revocabil	194
Capitolul II. Condițiile de formă	194
<i>Secțiunea 1. Regulile comune tuturor testamentelor</i>	195
§1. Exigența unui înscris	195
1.1. Interzicerea testamentelor verbale	195
1.2. Proba testamentului	196
§2. Interzicerea testamentului reciproc (conjunctiv)	197
2.1. Conținutul interdicției	197
§3. Sancțiunea nerespectării condițiilor de formă	198
3.1. Nulitatea absolută	198
3.2. Confirmarea testamentului nul	199
<i>Secțiunea a 2-a. Diferitele feluri de testamente</i>	199
§1. Testamentele ordinare (obișnuite)	200
1.1. Testamentul olograf	200
I. Noțiune	200
II. Solemnitățile impuse de lege	201
A. Scrierea	201
B. Data	204
C. Semnătura	208
D. Sancțiunea nerespectării condițiilor de formă în cazul testamentului olograf	209
E. Formalitățile instituite de art. 1042 NCC	209
III. Forța probantă a testamentului olograf	210
1.2. Testamentul autentic	211
I. Avantaje și dezavantaje	211
II. Formalitățile de autentificare	211
III. Forța probantă a testamentului autentic	213
§2. Testamentele privilegiate	214
2.1. Testamentele privilegiate reglementate de noul Cod civil	214
2.2. Formele comune tuturor testamentelor privilegiate	214
2.3. Caducitatea testamentelor privilegiate	214
2.4. Forța probantă a testamentelor privilegiate	215
§3. Testamentele simplificare referitoare la sumele de bani, valori sau titluri de valoare depuse la instituții specializate	215
§4. Testamentul internațional	215
4.1. Generalități	215
4.2. Formalitățile cerute de legea uniformă	216
4.3. Sancțiunile nerespectării formalităților prevăzute de Legea uniformă	217
4.4. Revocarea testamentului internațional	218
4.5. Forța probantă	218
Capitolul III. Regulile de interpretare a testamentelor	218
<i>Secțiunea 1. Situația sub regimul Codului civil de la 1864</i>	218
<i>Secțiunea a 2-a. Interpretarea testamentelor în lumina noului Cod civil</i>	220

TITLUL VI. PRINCIPALELE DISPOZIȚII TESTAMENTARE	221
Capitolul I. Legatele	221
<i>Secțiunea 1. Obiectul legatelor</i>	221
§1. Legatul universal	221
1.1. Elementul definitoriu – conferirea vocației eventuale la întregul patrimoniu succesoral	221
1.2. Formule de desemnare a legatarilor universali	223
1.3. Efecte	224
§2. Legatul cu titlu universal	225
2.1. Noțiune. Enumerare	225
2.2. Probleme de calificare a unor legate ca fiind sau nu cu titlu universal	226
I. Legatul care are ca obiect un fond de comerț	226
II. Legatul care are ca obiect o succesiune nelichidată	228
III. Efecte	228
§3. Legatul particular	229
3.1. Noțiune	229
3.2. Obiect	229
I. Bunurile aparținând dispunătorului	229
II. Legatul bunului altuia	230
III. Legatul unui bun comun sau indiviz	231
3.3. Efecte	232
§4. Pluralitatea de legate	233
4.1. Coexistența legatelor constituite în favoarea unor persoane diferite	233
I. Legatele de aceeași natură	233
A. Legatele universale	233
B. Legatele cu titlu universal	233
C. Legatele particulare	233
II. Legatele de naturi diferite	234
4.2. Cumulul de legate în favoarea aceleiași persoane	234
<i>Secțiunea a 2-a. Desemnarea beneficiarilor legatelor</i>	235
§1. Desemnarea trebuie să fie făcută de testator	235
1.1. Legatul cu facultate de alegere	235
I. Principiul potrivit căruia un terț nu poate desemna beneficiarul legatului	235
II. Temperări ale principiului	236
1.2. Legatul secret	237
§2. Posibilitatea desemnării directe sau indirecte a legatarului	237
2.1. Desemnarea directă	237
2.2. Desemnarea indirectă	237
<i>Secțiunea a 3-a. Ineficacitatea legatelor</i>	239
§1. Revocarea prin voința testatorului	239
1.1. Revocarea expresă	239
I. Revocarea prin testament	239
II. Revocarea prin act autentic	240

1.2. Revocarea tacită	240
I. Contrarietatea și incompatibilitatea	241
A. Noțiunile de „contrarietate” și „incompatibilitate”	241
B. Probleme de probațiune	243
C. Testamentul ulterior trebuie să fie valabil	243
D. Întinderea revocării	243
II. Înstrăinarea obiectului legatului	243
A. Înstrăinarea	244
B. Înstrăinarea trebuie să se refere la un bun care formează obiectul unui legat particular	244
C. Intenția	245
III. Distrugerea voluntară a obiectului legatului de către testator	246
IV. Distrugerea voluntară a testamentului de către testator	247
1.3. Retractarea revocării	248
§2. Revocarea prin hotărâre judecătorească	249
2.1. Revocarea pentru neîndeplinirea sarcinilor	250
I. Sarcinile în materie de legate	250
II. Revocare este atrasă de neîndeplinirea „fără justificare” a sarcinii	250
2.2. Revocarea pentru ingratitudine	252
2.3. Regimul juridic al acțiunilor în revocare pentru neîndeplinirea sarcinilor și pentru ingratitudine	253
I. Acțiunea în revocare pentru neîndeplinirea sarcinilor	253
A. Cine o poate invoca?	253
B. Contra cui se poate invoca?	253
II. Acțiunea în revocare pentru ingratitudine	253
A. Cine o poate invoca?	253
B. Contra cui se poate exercita?	254
C. Termenul de exercitare a acțiunii în revocare pentru neîndeplinirea sarcinilor și pentru ingratitudine	254
2.4. Efectele revocării pentru neîndeplinirea sarcinilor și pentru ingratitudine	257
§3. Caducitatea	257
3.1. Predecesul legatarului	258
3.2. Incapacitatea legatarului de a primi legatul la data deschiderii moștenirii	259
3.3. Legatarul este nedemn	259
3.4. Legatarul renunță la legat	259
3.5. Legatarul decedează înaintea împlinirii condiției suspensive care afectează legatul	260
3.6. Pieirea lucrului legat în timpul vieții testatorului	261
3.7. Disparația cauzei	262
<i>Secțiunea a 4-a. Destinația bunurilor care au format obiectul legatelor ineficace</i>	264
§1. Regula – atribuirea bunurilor celor obligați la plata legatelor	265

§2. Excepția — legatele conjunctive și dreptul de acrescământ	265
2.1. Criteriile de stabilire a conjunctivității legatelor	266
2.2. Domeniul de aplicare a dreptului de acrescământ	266
2.3. Caracterul obligatoriu și efectele dreptului de acrescământ	267
2.4. Situația legatului-sarcină	268
Capitolul II. Dezmoștenirea (exheredarea)	268
<i>Secțiunea 1. Dezmoștenirea fermă</i>	271
§1. Dezmoștenirea fermă cu instituirea de legatari	272
§2. Dezmoștenirea fermă fără instituirea directă de legatari	272
2.1. Dezmoștenirea parțială	273
2.2. Dezmoștenirea totală	274
<i>Secțiunea a 2-a. Dezmoștenirea condițională inserată în testament cu titlu de clauză penală</i>	275
§1. Valabilitatea de principiu	275
§2. Limitele dezmoștenirii-sanctiune	276
Capitolul III. Execuțiunea testamentară	278
<i>Secțiunea 1. Noțiune. Evoluție istorică</i>	278
<i>Secțiunea a 2-a. Reglementare legală</i>	280
§1. Desemnarea executorului testamentar	280
§2. Cine poate fi desemnat executor testamentar?	281
§3. De când începe execuțiunea testamentară?	282
<i>Secțiunea a 3-a. Natura juridică și caracterele specifice</i>	282
<i>Secțiunea a 4-a. Puterile executorului testamentar</i>	284
§1. Reglementare legală	284
§2. Critica reglementării legale	285
§3. Puterile executorului testamentar nu sunt transmisibile	286
<i>Secțiunea a 5-a. Obligația de a da socoteală</i>	286
<i>Secțiunea a 6-a. Încetarea execuțiunii</i>	287
TITLUL VII. INSTITUIREA CONTRACTUALĂ	289
Capitolul I. Instituirea contractuală în reglementarea anterioară noului Cod civil	289
Capitolul II. Clauza de preciput în noul Cod civil	289
<i>Secțiunea 1. Reglementare legală</i>	289
<i>Secțiunea a 2-a. Natura juridică a clauzei de preciput în dreptul român</i>	291
<i>Secțiunea 3-a. Regimul juridic al instituirii preciputare</i>	297
§1. Situația dinaintea deschiderii moștenirii	297
§2. Situația după deschiderea moștenirii	297
2.1. Dreptul de opțiune al beneficiarului preciputului	297
2.2. Executarea preciputului	298
I. În natură	298
II. Prin echivalent	299
2.3. Imputarea și reducțiunea preciputului	299

TITLUL VIII. LIMITELE DREPTULUI DE A DISPUNE PRIN ACTE JURIDICE

MORTIS CAUSA	301
Capitolul I. Interdicția actelor asupra moștenirii nedeschise	301
<i>Secțiunea 1. Introducere</i>	301
§1. Actele asupra succesiunilor nedeschise. Istoric	301
§2. Fundamentele interdicției	302
§3. Abordarea interdicției în diferite sisteme de drept	303
<i>Secțiunea a 2-a. Elementele care caracterizează actele interzise asupra succesiunii nedeschise</i>	304
§1. Actele vizate de interdicție	304
§2. Actul trebuie să se refere la o succesiune nedeschisă	304
§3. Actul trebuie să confere doar drepturi eventuale, iar nu actuale	305
3.1. Drepturile eventuale în contextul succesiunilor nedeschise	305
3.2. Diferite ipoteze practice care ilustrează principiul	306
3.3. Moartea lui <i>de cuius</i> ca modalitate a actelor juridice și raportul acesteia cu actele interzise de lege	307
§4. Sancționarea încălcării interdicției	309
<i>Secțiunea a 3-a. Actele permise în mod excepțional de lege</i>	310
Capitolul II. Reserva succesorală	310
<i>Secțiunea 1. Considerații introductive</i>	310
§1. Principiul libertății de a dispune de propriile bunuri și limitarea acesteia prin dispozițiile legale referitoare la rezervă	310
1.1. Reserva și cotitatea disponibilă în Codul civil de la 1864	310
1.2. Reserva și cotitatea disponibilă în noul Cod civil	311
<i>Secțiunea a 2-a. Istoricul și caracterele generale ale rezervei</i>	313
§1. Istoric	313
1.1. Originile rezervei – legitima romană și <i>pars bonorum</i>	313
1.2. Dreptul cutumiar – rezerva cutumiară și <i>pars hereditatis</i>	313
1.3. Reserva succesorală în Codul civil Napoleon și în dreptul român	314
§2. Caracterele generale ale rezervei	314
2.1. Este o parte a succesiunii care se deferă conform legii	314
2.2. Are caracter de ordine publică	315
2.3. Este colectivă	316
2.4. Este datorată în natură	318
<i>Secțiunea a 3-a. Moștenitorii rezervatari</i>	318
§1. Descendenții	318
§2. Ascendenții privilegiați	319
2.1. Quantumul rezervei când vin singuri la moștenire	319
2.2. Quantumul rezervei când vin la moștenire în concurs cu colateralii privilegiați	319
§3. Soțul supraviețuitor	321
3.1. Reserva de drept comun a soțului supraviețuitor	321
I. Quantumul rezervei	321
II. Stabilirea rezervei în funcție de titlul de moștenire al celor care vin la succesiune	321

III. Corelația dintre rezerva soțului supraviețuitor și drepturile sale speciale conferite de art. 974 NCC în cazul în care vine la moștenire în concurs cu părinții defunctului	322
3.2. Cotitatea disponibilă specială a soțului supraviețuitor în concurs cu alți descendenți decât cei comuni	323
I. Reglementare legală. Justificare	323
II. Copiii la care se referă art. 1090 NCC	323
III. Liberalitățile care intră sub incidența art. 1090 NCC	324
IV. Criteriile de stabilire a cotității disponibile speciale	324
V. Articolul 1090 NCC în contradicție cu logica, cu Convenția Europeană a Drepturilor Omului și cu alte texte ale noului Cod civil	325
VI. Sancțiunea depășirii cotității disponibile speciale și a disimulării liberalităților în favoarea soțului supraviețuitor prin acte oneroase sau prin persoane interpose	326
A. Reducțiunea – sancțiunea specifică depășirii limitelor cotității disponibile speciale	326
B. Cine poate invoca reducțiunea?	327
<i>Secțiunea a 4-a. Calculul rezervei și al cotității disponibile</i>	327
§1. Masa de calcul și operațiunile pentru stabilirea acesteia	327
§2. Stabilirea activului brut prin determinarea și evaluarea bunurilor lăsate de defunct la data decesului	328
§3. Stabilirea activului net prin scăderea pasivului succesoral din activul brut	328
3.1. Pasivul succesoral se deduce din activul brut	328
3.2. Situația în care soldul este negativ	329
§4. Reunirea fictivă (pentru calcul) la activul net a valorii donațiilor făcute de defunct în timpul vieții	329
4.1. Domeniul reunirii fictive	329
I. Reunirea fictivă – sensul noțiunii	329
II. Generalitatea regulii	330
III. Excepții	330
A. Excepțiile prevăzute la art. 1091 alin. (3) NCC	330
B. Situația specială a primelor de asigurare și a capitalului asiguraților de viață	331
4.2. Proba donațiilor supuse reunirii fictive	331
I. Regula	331
II. Presumția de donație instituită de art. 1091 alin. (4) NCC	331
A. Reglementare legală	331
B. Condițiile cerute pentru aplicarea prezumției	332
III. Cine poate invoca prezumția?	333
IV. Rezervarii care au fost de acord cu înstrăinarea nu pot invoca prezumția	335
V. Natura prezumției	335
VI. Efectele art. 1091 alin. (4) teza I NCC	335

4.3. Determinarea valorii bunurilor care formează obiectul reunitii fictive	336
I. Regula	336
II. Cazul în care bunul donat a fost înstrăinat de donatar înaintea deschiderii moștenirii	337
III. Cazul în care bunul donat este înlocuit cu un alt bun	337
IV. Cazul în care bunul donat sau cel care l-a înlocuit piere fortuit înaintea deschiderii moștenirii	338
V. Cazul în care obiectul donației îl constituie o sumă de bani	338
VI. Cazul în care donația are ca obiect un drept viager (uzufructul, uzul, abitația, o rentă viageră sau o întreținere)	338
VII. Normele legale referitoare la determinarea valorii donațiilor pentru calcul sunt de ordine publică, neputându-se deroga de la ele (acte asupra unor succesiuni viitoare)	339
<i>Secțiunea a 5-a. Imputarea liberalităților</i>	339
§1. Sectorul asupra căruia se face imputarea	340
1.1. Liberalitățile care se impută pe cotitatea disponibilă	340
I. Liberalitățile făcute altor persoane decât moștenitorii rezervatari care vin la moștenire în această calitate	340
II. Liberalitățile neraportabile făcute moștenitorilor rezervatari	340
1.2. Liberalități care se impută pe rezerva celui gratificat	341
1.3. Liberalitățile care se impută prioritar pe cotitatea disponibilă, iar pentru diferență pe rezerva celui gratificat	341
1.4. Liberalitățile care se impută prioritar pe rezerva celui gratificat, iar pentru diferență pe cotitatea disponibilă	342
§2. Ordinea în care se face imputarea	345
2.1. Donațiile se impută înaintea legatelor, în ordine cronologică	345
I. Donațiile se impută înaintea legatelor	345
II. Donațiile se impută în ordine cronologică	345
III. Donațiile concomitente se impută deodată – regula	345
IV. Unele dintre donațiile concomitente se impută prioritar, în ordinea stabilită de <i>de cuius</i> – excepția	345
2.2. Legatele se impută după donații și toate deodată	346
<i>Secțiunea a 6-a. Reducțiunea liberalităților excesive</i>	346
§1. Cine poate invoca reducțiunea?	347
1.1. Rezervatarii	347
1.2. Alte persoane	347
I. Avânzii-cauză ai rezervatarilor	347
II. Creditorii personali ai rezervatarilor neglijenți	347
III. Situația donatarilor și legatarilor defunctului	347
IV. Situația creditorilor defunctului	348
§2. Căile, modalitățile și efectele reducțiunii	349
2.1. Reducțiunea convențională	349
2.2. Reducțiunea pe cale de excepție	350

Respect pentru om și pentru artă

2.3. Reducțiunea pe cale de acțiune	350
A. Caractere și regim juridic	350
B. Efectele acțiunii în reducere	353
§3. Ordinea reducerii	356
3.1. Legatele se reduc înainte de donații	356
I. Regula și justificarea ei	356
II. Caracterul imperativ	356
3.2. Legatele se reduc toate deodată și în mod proporțional	357
I. Regula și justificarea ei	357
II. Excepții de la regulă	358
3.3. Donațiile se reduc în ordinea inversă a datei lor, începând cu cea mai recentă	358
I. Regula și justificarea ei	358
II. Proba datei	359
III. Situația insolabilității donatarului a cărei liberalitate este supusă reducerii	360
IV. Caracterul de ordine publică	360
3.4. Liberalitățile hibride, a căror ordine de reducere prezintă anumite particularități	360
I. Donațiile făcute între soți în timpul căsătoriei	361
II. Instituirea prin contractul de căsătorie a unei clauze de precupat	361
III. <i>Trust</i> -ul anglo-american	361
§4. Reducerea liberalităților de uzufruct și rentă viageră	363
4.1. Reglementarea legală	363
4.2. Exercițarea dreptului de opțiune	364
4.3. Efectele art. 1098 NCC	364

TITLUL IX. DREPTUL DE OPȚIUNE SUCESORALĂ 365

Capitolul I. Opțiunea succesorală 365

Secțiunea 1. Titularii dreptului de opțiune 366

§1. Succesibili 366

§2. Capacitatea cerută pentru exercitarea dreptului de opțiune 366

§3. Acceptarea pe cale oblică de către creditorii succesibililor 367

Secțiunea a 2-a. Caracterele juridice ale actului de opțiune 367

§1. Libertatea opțiunii 367

1.1. Ipoteza sustragerii sau ascunderii unor bunuri succesoriale ori a unor donații de către succesibili 368

I. Elementele constitutive ale comportamentului dolosiv 368

A. Elementul material de sustragere sau ascundere 368

B. Elementul intențional – dolul (rea credință) 371

II. Sancțiunile sustragerii sau ascunderii 372

A. Atribuirea forțată a calității de acceptant al moștenirii 372

B. Pierderea drepturilor asupra bunurilor care au format obiectul fraudei 373

C. Obligarea la plata datoriilor și sarcinilor moștenirii și cu bunurile proprii, nu numai cu bunurile succesoriale	374
D. Pedepsele civile menționate la art. 1119 NCC se aplică doar la cererea celor interesați	374
1.2. Ipoteza succesibililor indeciși sau neglijenți considerați renunțători	375
§2. Caracterul pur și simplu al opțiunii	375
§3. Caracterul indivizibil	375
§4. Caracterul retroactiv	377
Secțiunea a 3-a. Termenul de opțiune	377
§1. Natura juridică	377
§2. Domeniul de aplicare	378
§3. Momentul începerii curgerii termenului de decădere	379
3.1. Regula	379
3.2. Excepții de la regulă. Aplicarea principiului <i>contra non valentem agere non currit praescriptio</i>	379
3.3. Suspendarea și întreruperea termenului	380
3.4. Efectele decăderii	380
Capitolul II. Formele opțiunii	383
Secțiunea 1. Acceptarea moștenirii	383
§1. Acceptarea expresă	384
§2. Acceptarea tacită	385
2.1. Actele a căror îndeplinire implică acceptarea tacită	386
I. Înstrăinarea, cu titlu gratuit sau oneros, a drepturilor asupra moștenirii	386
II. Renunțările <i>in favorem</i>	386
2.2. Actele care pot avea valoarea de acte de acceptare tacită	387
I. Actele de dispoziție asupra bunurilor moștenirii	388
A. Actele de dispoziție juridică asupra bunurilor succesoriale	388
B. Actele de dispoziție materială asupra bunurilor succesoriale	389
II. Actele de administrare definitivă ori de folosință asupra bunurilor succesoriale	389
2.3. Actele de conservare, supraveghere și de administrare provizorie nu implică acceptarea tacită, dacă din împrejurările în care au fost făcute nu rezultă că succesibilul și-a însușit calitatea de moștenitor	390
I. Actele de conservare	390
II. Actele de supraveghere	391
III. Actele de administrare provizorie	391
2.4. Situația actelor care au ca finalitate atribuirea în tot sau în parte a succesiunii	391
2.5. Posibilitatea succesibilului de a face o declarație de neacceptare în situația în care îndeplinește acte care pot fi de acceptare tacită	392

<i>Secțiunea a 2-a. Renunțarea la moștenire</i>	392
§1. Actul de renunțare	392
1.1. Prezentare generală	392
1.2. Condițiile de formă	393
1.3. Efecte	393
§2. Revocarea pauliană a renunțării frauduloase la moștenire	394
2.1. Reglementare legală	394
2.2. Efectele admiterii acțiunii	395
§3. Retractarea renunțării	395
3.1. Fundament	395
3.2. Condiții	395
3.3. Efecte	396
TITLUL X. TRANSMISIUNEA ACTIVULUI ȘI PASIVULUI MOȘTENIRII	397
Capitolul I. Obiectul transmisiunii succesore	397
<i>Secțiunea 1. Activul succesoral</i>	398
<i>Secțiunea a 2-a. Pasivul succesoral</i>	399
§1. Datoriile moștenirii	399
§2. Sarcinile moștenirii	400
§3. Plata legatelor	400
Capitolul II. Transmisiunea activului moștenirii	401
<i>Secțiunea 1. Transmisiunea calității de subiect activ al drepturilor succesore</i>	401
<i>Secțiunea a 2-a. Transmisiunea posesiunii moștenirii sau seziniei</i>	402
§1. Sezina și dobândirea de drept a posesiunii moștenirii de către moștenitorii sezinari	402
1.1. Înțelesul noțiunii de sezină	403
1.2. Moștenitorii sezinari	405
1.3. Caracterele seziniei	405
I. Caracterul de ordine publică	405
II. Caracterul individual	406
III. Caracterul succesiv	406
IV. Caracterul indivizibil	406
1.4. Efectele seziniei	407
I. Verificarea titlurilor moștenitorilor nesezinari	407
II. Preluarea și administrarea bunurilor succesore	409
A. Preluarea bunurilor succesore	409
B. Administrarea bunurilor succesore	410
III. Reprezentarea în justiție în mod activ și pasiv a intereselor succesiunii	410
§2. Trimiterea în posesie a moștenitorilor nesezinari	410
2.1. Trimiterea în posesie a moștenitorilor legali nesezinari	410
I. Moștenitorii legali nesezinari	410
II. Căile de realizare a trimiterii în posesie	411
III. Efectele trimiterii în posesie	411
2.2. Predarea legatelor	412
I. Semnificație juridică	412

II. Realizarea predării	413
A. Generalități	413
B. Predarea legatelor universale	414
C. Predarea legatelor cu titlu universal	414
D. Predarea legatelor particulare	415
III. Efectele predării legatelor	416
A. Abilitarea legatarului de a-și exercita drepturile	416
B. Dobândirea dreptului la fructele bunurilor succesorale	416
C. Predarea legatelor nu închide altor persoane dreptul de a revendica drepturi succesorale proprii	416
Capitolul III. Transmiterea pasivului moștenirii	417
<i>Secțiunea 1. Persoanele obligate la plata pasivului</i>	417
§1. Regula – plata pasivului revine moștenitorilor universali sau cu titlu universal	417
§2. Excepția – legatarii particulari	417
<i>Secțiunea a 2-a. Întinderea obligației de plată a pasivului</i>	417
<i>Secțiunea a 3-a. Principiul divizării de drept a obligației de plată a pasivului succesor și excepțiile de la acesta</i>	418
§1. Regula divizării de drept a obligației de plată a pasivului succesor	418
§2. Excepții de la regulă	419
2.1. Derogarea care decurge din calitatea de creditor al succesiunii	419
2.2. Derogări care decurg din natura obligației	419
I. Obligația este indivizibilă	419
II. Obligația este garantată cu o ipotecă sau o altă garanție reală	420
2.3. Derogări care decurg din voința lui <i>de cuius</i>	420
<i>Secțiunea a 4-a. Contribuția la plata pasivului</i>	420
§1. Principiul contribuției proporționale la plata pasivului	420
§2. Recursul între succesori în cazul în care unul dintre ei a fost ținut la plată peste partea ce îi revine	421
§3. Recursul între succesori în cazul plății voluntare făcute de unul dintre ei peste partea ce îi revine din datoriile și sarcinile moștenirii	431
Capitolul IV. Lichidarea pasivului succesor	421
<i>Secțiunea 1. Soluțiile legislative posibile</i>	421
1.1. Sistemul germanic de lichidare organizată a succesiunii	422
1.2. Sistemul francez de lichidare neorganizată, care a fost și acela al Codului civil român de la 1864	422
1.3. Sistemul mixt specific dreptului Québec	423
<i>Secțiunea a 2-a. Sistemul de lichidare care rezultă din noul Cod civil</i>	423
<i>Secțiunea a 3-a. Lichidarea reglementată de Legea nr. 36/1995</i>	424
Capitolul V. Petiția de ereditate	424
<i>Secțiunea 1. Noțiune</i>	424

Respect pentru oameni și cărți

<i>Secțiunea a 2-a. Acțiunea în petiție de ereditate</i>	425
§1. Natura acțiunii	425
§2. Caracterul imprescriptibil	426
§3. Părțile la acțiune	426
§4. Dovada calității de moștenitor	426
<i>Secțiunea a 3-a. Efectele admiterii petiției de ereditate</i>	427
§1. Raporturile dintre reclamant și pârât	427
§2. Raporturile dintre reclamant și terți	428
2.1. Temperări legale ale regulii <i>nemo plus juris ad alium</i> <i>transfere potest quam ipse habet</i>	428
2.2. Temperarea pe baza principiului <i>error communis facit jus</i>	428
I. Justificarea principiului	428
II. Condiții	429
A. Să existe o eroare comună și invincibilă	429
B. Terțul subdobânditor să fie de bună-credință	430
C. Actul încheiat între moștenitorul aparent și terțul subdobânditor să fie cu titlu oneros	430
III. Efecte	430

TITLUL XI. PROCEDURA SUCCESORALĂ NOTARIALĂ ȘI DOVADA DREPTURILOR

SUCCESORALE PRIN CERTIFICATUL DE MOȘTENITOR 433

Capitolul I. Procedura succesorală notarială 433

Secțiunea 1. Dispoziții generale 433

 §1. Reguli de competență teritorială 433

 §2. Deschiderea procedurii succesorală 434

 §3. Luarea măsurilor pentru conservarea și administrarea
 bunurilor succesorală 434

Secțiunea a 2-a. Desfășurarea procedurii succesorală propriu-zise în fața notarului public 435

 §1. Citarea moștenitorilor 435

 §2. Stabilirea drepturilor succesorală ale moștenitorilor.
 Încheierea finală 436

 §3. Suspendarea procedurii succesorală 436

Capitolul II. Dovada drepturilor succesorală prin certificatul de moștenitor 437

Secțiunea 1. Eliberarea certificatului de moștenitor 437

Secțiunea a 2-a. Valoarea juridică a certificatului de moștenitor 438

Secțiunea a 3-a. Anularea certificatului de moștenitor 439

TITLUL XII. PLURALITATEA DE MOȘTENITORI 441

Capitolul I. Indiviziunea succesorală 441

Secțiunea 1. Generalități 441

Secțiunea a 2-a. Influențele suferite de patrimoniul succesoral pe timpul indiviziunii 442

 §1. Subrogația reală 442

§2. Fructele și veniturile bunurilor succesorele sporesc masa indiviză _____	443
§3. Sporirea sau scăderea valorii bunurilor succesorele profită sau, după caz, afectează indiviziunea _____	444
<i>Secțiunea a 3-a. Regimul juridic al bunurilor succesorele pe timpul indiviziunii _____</i>	445
§1. Exercițarea atributelor dreptului de proprietate _____	445
1.1. Uzul _____	445
1.2. Folosința _____	446
1.3. Dispoziția _____	446
§2. Actele încheiate de coindivizari cu terți _____	446
2.1. Actele de dispoziție și actele asimilate _____	446
2.2. Actele de administrare _____	447
2.3. Soarta juridică a actelor încheiate cu nesocotirea regulilor aplicabile actelor de dispoziție și de administrare _____	447
I. Situația actelor de dispoziție _____	447
II. Situația actelor de administrare _____	448
2.4. Actele de conservare _____	448
<i>Secțiunea a 4-a. Durata indiviziunii _____</i>	449
§1. Regula potrivit căreia indiviziunea poate înceta oricând, la cererea oricărui coindivizar _____	449
§2. Convențiile de menținere temporară a indiviziunii _____	450
Capitolul II. Raportul liberalităților _____	451
<i>Secțiunea 1. Introducere _____</i>	451
§1. Noțiune _____	451
§2. Diferențe față de alte instituții _____	452
2.1. Raportul donațiilor și reunirea fictivă _____	452
2.2. Raportul donațiilor și reducțiunea liberalităților excesive _____	453
<i>Secțiunea a 2-a. Liberalitățile raportabile _____</i>	453
§1. Donațiile supuse raportului _____	454
1.1. Donațiile în deplină proprietate, cu și fără sarcini _____	454
1.2. Alte donații _____	454
I. Donațiile de uzufruct _____	454
II. Donațiile constând într-un avantaj profesional patrimonial indirect _____	454
III. Donațiile „în posesiune” _____	454
IV. Asigurările de viață _____	455
§2. Donațiile exceptate de la raport _____	455
I. Excepțiile prevăzute la art. 1150 alin. (1) NCC _____	455
A. Donațiile pe care defunctul le-a făcut cu scutire de raport _____	455
B. Donațiile deghezate sub forma unor înstrăinări cu titlu oneros sau efectuate prin persoane interpose _____	456

C.	Darurile obișnuite, donațiile remuneratorii și, în măsura în care nu sunt excesive, sumele cheltuite pentru întreținerea sau, dacă este cazul, pentru formarea profesională a descendenților, a părinților sau a soțului și nici cheltuielile de nuntă, în măsura în care cel care lasă moștenirea nu a dispus altfel _____	456
D.	Fructele culese, veniturile scadente până în ziua deschiderii moștenirii și echivalentul bănesc al folosinței exercitate de donatar asupra bunului donat _____	458
2.2.	Dreptul renunțătorului la moștenirea legală a defunctului de a păstra donația în limitele cotitășii disponibile a moștenirii _____	458
2.3.	Cazul în care bunul donat a pierit fără culpa donatarului _____	459
<i>Secțiunea a 3-a. Persoanele ținute la raport și persoanele cărora raportul le este datorat _____</i>		459
§1.	Persoanele ținute la raport _____	460
1.1.	Calitatea de moștenitor legal _____	460
1.2.	Calitatea de beneficiar al unei liberalități nescutite de raport _____	461
§2.	Persoanele cărora le este datorat raportul _____	462
2.1.	Raportul este datorat comoștenitorilor _____	462
2.2.	Situația legatarilor și creditorilor succesiunii _____	462
I.	Legatarii _____	462
II.	Creditorii moștenirii _____	462
<i>Secțiunea a 4-a. Modalitățile de executare ale raportului _____</i>		462
§1.	Regula – raportul prin echivalent _____	463
1.1.	Raportul prin preluare _____	463
1.2.	Raportul prin imputație _____	463
1.3.	Raportul în bani _____	464
1.4.	Evaluarea bunului donat _____	464
I.	Regula _____	464
II.	Excepții _____	464
A.	Dacă bunul donat a fost înstrăinat de donatar anterior cererii de raport _____	464
B.	Dacă bunul donat a fost înlocuit cu altul _____	465
III.	Raportul donațiilor având ca obiect sume de bani _____	465
§2.	Excepția – raportul în natură _____	465
<i>Secțiunea a 5-a. Căile pe care se realizează raportul donațiilor _____</i>		466
§1.	Poziția jurisprudenței și doctrinei noastre sub regimul Codului civil anterior _____	466
§2.	Căile de realizare a raportului conform noului Cod civil _____	469
Capitolul III. Raportul datoriilor _____		470
<i>Secțiunea 1. Noțiuni _____</i>		470
<i>Secțiunea a 2-a. Corelația dintre raportul datoriilor și raportul donațiilor _____</i>		471
<i>Secțiunea a 3-a. Domeniul de aplicare _____</i>		471
§1.	Datoriile supuse raportului _____	471
§2.	Persoanele ținute la raportul datoriilor _____	472

<i>Secțiunea a 4-a. Regimul juridic al raportului datoriei până la partaj</i>	473
§1. Raportul datoriei nu operează de drept, trebuind să fie solicitat de un coindivizar	473
§2. Problema exigibilității creanței a cărui debitor este un coindivizar, între data deschiderii moștenirii și data partajului	473
<i>Secțiunea a 5-a. Executarea raportului</i>	474
<i>Secțiunea a 6-a. Efectele raportului</i>	475
Capitolul IV. Partajul	475
<i>Secțiunea 1. Formele partajului</i>	476
§1. Partajul amiabil	476
§2. Partajul judiciar	479
2.1. Persoanele care pot cere partajul	479
I. Coindivizarii	479
II. Creditorii personali și ai coindivizatorilor și orice persoană care justifică un interes legitim pot solicita partajul pe cale oblică	480
A. Creditorii personali ai coindivizatorilor	480
B. Alte persoane care justifică un interes legitim	481
2.2. Capacitatea necesară pentru a putea participa la partaj	481
2.3. Realizarea efectivă a partajului	482
I. Cererea de partaj	482
II. Admiterea cererii de partaj	482
III. Admiterea în principiu a cererii de partaj	482
IV. Partajul propriu-zis. Atribuirea bunurilor succesoriale	484
A. Principiul atribuirii bunurilor succesoriale în natură	484
B. Partajul bunurilor indivizibile sau care nu sunt comod partajabile în natură	485
2.4. Efectele hotărârii de partaj	486
<i>Secțiunea a 2-a. Opoziția la partaj a persoanelor interesate</i>	487
§1. Opoziția la partaj – mijloc specific de apărare a persoanelor interesate	487
§2. Cine poate face opoziție?	488
§3. Cum și până când se poate face opoziție?	488
§4. Efecte	489
I. Sub regimul Codului civil anterior	489
A. Coindivizarii trebuiau să convoace pe creditorii opozanți să asiste la partaj, iar în caz contrar să suporte anumite consecințe	489
B. Indisponibilizarea drepturilor succesoriale ale debitorului	489
II. Sub regimul noului Cod civil	490
§5. Consecințele lipsei opoziției	490
I. Sub regimul Codului civil anterior	490
II. Sub regimul noului Cod civil	491
<i>Secțiunea a 3-a. Efectele partajului</i>	491
§1. Concepțiile posibile cu privire la caracterul partajului	491
1.1. Partajul – act translativ	491

1.2. Partajul – act declarativ	491
1.3. Partajul – act constitutiv	492
§2. Partajul sub regimul Codului civil de la 1864	492
2.1. Partajul – act declarativ prin ficțiunea legii sau prin natura sa?	492
2.2. Domeniul efectului declarativ al partajului	493
I. Actele care intră sub incidența efectului declarativ	493
A. Partajul propriu-zis	493
B. Actele echivalente partajului	494
II. Bunurile supuse efectului declarativ	495
A. Bunurile corporale	495
B. Problema creanțelor succesoriale	495
C. Problema creanței prețului adjudecării de către un terț la licitație a unui imobil succesoral	496
III. Persoanele care intră sub incidența efectului declarativ. Efectele <i>erga omnes</i>	496
2.3. Consecințele efectului declarativ al partajului	497
I. Atributarul este proprietar de la data deschiderii moștenirii	497
II. Drepturile constituite în favoarea terților prin acte de administrare și de dispoziție făcute de coindivizarii neatributari pe timpul indiviziunii se desființau	497
III. Partajul nu era considerat un act translativ de proprietate	497
IV. Partajul nu putea servi ca just titlu pentru uzucapiunea de 10-20 de ani	498
§3. Partajul sub regimul noului Cod civil	498
3.1. Partajul – act constitutiv	498
3.2. Suspendarea pronunțării partajului	499
3.3. Unele efecte speciale ale partajului	500
I. Opozabilitatea actelor juridice încheiate legal de un coindivizar anterior partajului	500
II. Strămutarea garanțiilor	500
<i>Secțiunea a 4-a. Garanțiile partajului</i>	500
§1. Garanțiile sub regimul Codului civil anterior	500
1.1. Reglementare legală	500
1.2. Condiții	501
I. Apariția unei tulburări sau evicțiuni	501
II. Tulburarea sau evicțiunea trebuia să aibă o cauză anterioară partajului	501
III. Evicțiunea să nu fi fost imputabilă coindivizarului evins	501
IV. Actul de partaj să nu conțină o clauză de exonerare de răspundere	501
1.3. Efecte	502
1.4. Cazul special al tulburărilor provenind de la un coindivizar	502
§2. Reglementarea sub regimul noului Cod civil	502

<i>Secțiunea 5-a. Nevalabilitatea partajului</i>	503
§1. Regulile aplicabile sub regimul Codului civil anterior	503
1.1. Anularea pentru vicii de formă	503
1.2. Anularea pentru violență sau dol	503
1.3. Eroarea ca vicii de consimțământ în cazul partajului	504
1.4. Nulitatea absolută pentru omiterea unui coindivizar la partaj	504
1.5. Efectele nulității	505
§2. Regulile aplicabile sub regimul noului Cod civil	505
Capitolul V. Partajul de ascendent	506
<i>Secțiunea 1. Noțiune. Forme</i>	506
<i>Secțiunea a 2-a. Donația-partaj</i>	507
§1. Noțiune și natură juridică	507
§2. Condițiile de validitate	508
2.1. Părțile	508
I. Persoanele care pot face o donație-partaj	508
II. Persoanele care pot beneficia de donația-partaj	508
2.2. Bunurile care pot face obiectul donației-partaj	510
I. Bunurile prezente	510
II. Bunurile soților obiect al unei donații-partaj conjunctive	510
III. Bunurile indivize obiect al donației-partaj cumulative	511
IV. Bunurile care au format obiectul unor donații anterioare	511
2.3. Repartizarea bunurilor	512
I. Divizarea reală prin voința donatorului	512
II. Compunerea loturilor	512
III. Condițiile de formă	513
§3. Efectele donației-partaj	513
3.1. Înaintea deschiderii moștenirii dispunătorului	513
I. Raporturile între donatorul-ascendent și donatarii-descendenți	513
II. Raporturile dintre descendenții-donatari	514
3.2. După deschiderea moștenirii dispunătorului	515
I. Donatarii-descendenți devin moștenitori ai defunctului	515
II. Consecințele care decurg din această situație	515
§4. Reducțiunea donației partaj	515
4.1. Reglementare legală	515
<i>Secțiunea a 3-a. Testamentul-partaj</i>	516
§1. Noțiune	516
§2. Obiectul testamentului-partaj	517
2.1. Bunurile la care se referă	517
2.2. Repartizarea bunurilor	517
§3. Efectele testamentului-partaj	518
§4. Reducțiunea testamentului-partaj	518

BIBLIOGRAFIE	519
---------------------	------------

INDEX	551
--------------	------------

TITLUL I DESPRE SUCCESIUNI ÎN GENERAL

Capitolul I. Introducere

Secțiunea 1. Moartea persoanei fizice și consecințele ei juridice

1. Ființă trecătoare, omul (persoana fizică) piere, inevitabil, prin moarte. Pieirea lui duce din punct de vedere juridic la dispariția sa ca subiect de drept, însă patrimoniul său (drepturile și obligațiile cu conținut patrimonial) rămâne. Așa cum s-a remarcat, „sub pedeapsă de anarhie și imobilism, nu s-ar putea spune despre un mort, ca despre un act nul, că este considerat a nu fi existat niciodată: achizițiile sale, obligațiile sale nu pot fi făcute *tabula rasa*”^[1]. Patrimoniul persoanei fizice decedate se transmite la moștenitorii săi conform regulilor dreptului succesoral.

2. Pe de altă parte, persoana decedată se bucură prin tradiție de un anumit respect, fiind protejată^[2], sens în care s-a vorbit de un drept al cadavrului la protecția intimității imaginii sale, de un drept la integritatea acestuia, de un drept la pacea ultimului lăcaș și de un drept la respectul memoriei celui decedat^[3].

Noul Cod civil, sub denumirea „Respectul datorat persoanei și după decesul său”, consacră în mod expres o secțiune specială acestor drepturi de natură nepatrimonială (Secțiunea a 4-a din Capitolul II, Titlul II, Cartea I, art. 78-81).

Articolul 80 alin. (1) NCC precizează că, „orice persoană poate determina propriile funeralii și poate dispune cu privire la corpul său după moarte. În cazul celor lipsiți de capacitate de exercițiu sau al celor cu capacitate de exercițiu restrânsă este necesar și consimțământul scris al părinților sau, după caz, al tutorelui”.

3. Fără ca reglementările referitoare la respectul persoanei fizice și după decesul său să fie lipsite de importanță, reglementările privitoare la soarta patrimoniului persoanei decedate sunt mult mai ample și mai complexe, alcătuiind materia dreptului succesoral.

Secțiunea a 2-a. Precizări terminologice cu privire la noțiunile de „succesiune” sau de „moștenire”

4. Înainte de a intra în analiza propriu-zisă a materiei dreptului succesoral, câteva precizări de ordin terminologic se impun.

^[1] M. GRIMALDI, *Les dernières volontés*, în *Écrits en hommage à G. CORNU*, PUF, Paris, 1994, p. 177.

^[2] B. BEIGNIER, *Note*, Recueil Dalloz nr. 17/2000, p. 373.

^[3] J.-P. GRIDEL, *L'individu juridique mort*, Recueil Dalloz, Supplément nr. 16/2000, „Journée Paris V. Droit 1999. Quelques aspects du droit de la mort”, pp. 266-11 – 266-14; P. PERJU, *Respectul datorat persoanei și după decesul ei, în reglementările existente în ordinea juridică a unor state europene și nord-americane, precum și în noul Cod civil român*, Dreptul nr. 1/2016, p. 16 și urm.

Noțiunile de „succesiune” sau de „moștenire”, care sunt sinonime, desemnează într-o primă accepțiune un mod specific de dobândire sau transmitere a proprietății (§1), iar într-o accepțiune derivată desemnează obiectul transmisiunii succesoriale (§2).

§1. Accepțiunea de mod specific de dobândire sau transmitere a proprietății

5. Conform dispozițiilor art. 557 alin. (1) NCC, „dreptul de proprietate se poate dobândi, în condițiile legii, prin convenție, *moștenire legală sau testamentară* (s.n., D.C.), accesiune, uzucapiune, ca efect al posesiei de bună-credință în cazul bunurilor mobile și al fructelor, prin ocupațiune, tradițiune, precum și prin hotărâre judecătorească, atunci când ea este translativă de proprietate prin ea însăși”.

Din cele de mai sus rezultă așadar că termenul de moștenire (succesiune) desemnează într-o primă accepțiune un mod specific de dobândire sau de transmitere a proprietății pentru cauză de moarte (*mortis causa*), și anume moștenirea legală (*ab intestat*)^[1] și moștenirea testamentară, care are la bază voința celui decedat, iar nu legea cum se întâmplă în cazul moștenirii *ab intestat*.

În acest sens sunt dispozițiile art. 953 NCC conform căruia „moștenirea este transmiterea patrimoniului unei persoane fizice decedate către una sau mai multe persoane în ființă”.

6. Ca orice transmisiune patrimonială, succesiunea stabilește o legătură între două persoane, și anume între cel care transmite moștenirea, autorul, uzual denumit *de cuius*^[2], și cel care primește moștenirea, denumit moștenitor, succesor, erede, instituit contractual (în cazul donației de bunuri viitoare) sau legatar (în cadrul moștenirii testamentare)^[3].

§2. Accepțiunea de obiect al transmisiunii succesoriale

7. Noțiunea de moștenire (succesiune) are și înțelesul derivat de obiect al transmisiunii succesoriale, sens în care, de pildă, art. 963 alin. (1) NCC prevede că, „moștenirea se cuvine, în ordinea și după regulile stabilite în prezentul titlu, soțului supraviețuitor și rudelor defunctului, și anume descendenților, ascendenților și colateralilor acestuia, după caz”.

8. Obiect al transmisiunii succesoriale poate să îl constituie fie întregul patrimoniu al defunctului (transmisiune universală), fie o fracțiune din acest patrimoniu (transmisiune cu titlu universal), fie un bun sau altul – individual determinat sau de gen – din acest patrimoniu (transmisiune cu titlu particular). Așadar, spre deosebire de actele juridice între vii care nu pot fi decât cu titlu particular, patrimoniul unei persoane în viață fiind incesibil ca atare^[4], obiectul transmisiunii succesoriale poate fi și un patrimoniu în întregul său sau o fracțiune din acesta, adică un ansamblu de drepturi și obligații cu conținut patrimonial care a aparținut unei persoane fizice decedate.

^[1] *Ab intestat*: fără testament.

^[2] Termenul provine din prescurtarea locuțiunii latine „*is de cuius successionis agitur*”, care desemnează pe „cel despre a cărui succesiune este vorba”.

^[3] M. GRIMALDI, *Droit civil. Successions*, Litec, 3-e édition, Paris, 1995, p. 19.

^[4] În acest sens, a se vedea: PH. MALAURIE, L. AYNÈS, PH. THÉRY, *Cours de droit civil. Les biens. La publicité foncière*, Cujas, 4-e édition, Paris, 1998, p. 18, nr. 10; J.-L. BERGEL, M. BRUSCHI, S. CIMAMONTI, *Traité de droit civil. Les biens*, sous la direction de J. GHESTIN, LGDJ, Paris, 2000, p. 3, nr. 4.

Secțiunea a 3-a. Felurile moștenirii în înțelesul de moduri de dobândire sau transmitere a proprietății

9. Potrivit art. 955 alin. (1) NCC, „patrimoniul defunctului se transmite prin moștenire legală, în măsura în care cel care lasă moștenirea nu a dispus altfel prin testament”. De aici rezultă că moștenirea poate fi legală (§1) sau testamentară (§2). Alături de acestea, noul Cod civil a reglementat sub denumirea de „clauza de preciput” și o formă de moștenire contractuală (art. 333) (§3).

§1. Moștenirea legală

10. În cazul în care o persoană fizică decedează fără a lăsa un testament prin care să dispună de bunurile sale după moarte, patrimoniul său se va transmite soțului supraviețuitor, rudelor sale sau statului, conform regulilor supletive stabilite de lege (art. 963-983 NCC).

Regulile succesiunii legale se aplică și atunci când cel decedat dispune valabil prin testament doar de o parte din bunurile sale, iar pentru restul nu, aceste din urmă bunuri deferindu-se conform legii [art. 955 alin. (2) NCC].

Moștenirea legală se mai numește și *ab intestat* (fără testament).

11. Alături de moștenirea legală de drept comun există și una *extraordinară* sau *anomală* (*anormală*), adică în afara regulilor (*a-nomos*). Succesiunea anomală, denumire care provine din vechiul drept francez, constituie o derogare de la principiul caracterului unitar al devoluțiunii succesoriale^[1] și desemnează o devoluțiune întemeiată pe natura sau proveniența bunurilor succesoriale, fără a ține seama de regulile moștenirii legale ordinare^[2].

Succesiuni anormale există și la ora actuală în dreptul nostru, acestea urmând a fi analizate ca excepții de la caracterul unitar al transmisiunii succesoriale^[3].

§2. Moștenirea testamentară

12. Moștenirea testamentară este cea care se deferă (transmite) conform voinței lui *de cuius*, manifestată pe timpul cât a fost în viață prin una din formele testamente prevăzute de lege (*infra* nr. 588 și urm.), fiind o derogare de la moștenirea de drept comun, care este cea legală.

^[1] Cu privire la acest principiu a se vedea *infra* nr. 21 și urm.

^[2] M. GRIMALDI, *Successions*, cit. *supra*, p. 227, nr. 245; F. TERRÉ, Y. LEQUETTE, *Droit civil. Les successions. Les libéralités*, Précis Dalloz, 3-e édition, Paris, 1997, p. 191 și urm.

În dreptul nostru anterior, art. 316 și art. 317 C. Civ. 1864 (abrogate prin intrarea în vigoare a Codului familiei din 1954), prevedeau că bunurile dobândite de adoptat de la adoptator cu titlu gratuit revin acestuia din urmă dacă adoptatul moare fără posteritate (urmași). În această situație, era vorba de un caz de reîntoarcere legală a bunului donat la donator (întemeiat pe ideea de conservare a bunurilor în familie), distinct de cazul reîntoarcerii convenționale stabilit prin voința părților unui contract de donație pentru situația predecesului donatarului (art. 825 C. civ. 1864).

^[3] A se vedea *infra* nr. 23 și urm.

§3. Moștenirea contractuală

13. Numită și instituire contractuală, a fost definită ca fiind „actul prin care instituantul dispune, *pentru timpul când nu va mai fi* (s.n., D.C.), de tot sau o parte din bunurile sale în favoarea instituitului care *acceptă* (s.n., D.C.)”^[1]. Cu alte cuvinte, este vorba de instituirea (desemnarea) unei persoane ca succesor al dispunătorului printr-un contract de donație, adică printr-un act juridic bilateral între vii, iar nu prin testament (act juridic unilateral).

Instituirea contractuală este un act hibrid, în sensul că se face printr-un contract (act juridic între vii), care, în principiu, nu poate fi revocat unilateral, ci numai prin acordul ambelor părți, dar care, asemenea testamentului, conține liberalități pentru cauză de moarte, neconferind instituitului niciun drept actual asupra bunurilor dispunătorului, ci numai un drept eventual asupra bunurilor pe care instituantul le va lăsa la data decesului său^[2].

14. În dreptul nostru anterior, pornind de la faptul că instituirea contractuală era reglementată de art. 933 și art. 934 C. civ., care făceau parte din Cartea a III-a, Titlul II, Capitolul IV „Despre donațiunile făcute soților prin contractul de maritagi”, iar contractul de căsătorie a fost abrogat prin Decretul nr. 32/1954 pentru punerea în aplicare a Codului familiei^[3] și a Decretului nr. 31/1954 privitor la persoanele fizice și juridice^[4] (art. 49), valabilitatea acestei moșteniri a fost pusă sub semnul întrebării^[5]. Această idee pleca de la o concluzie mai veche a doctrinei noastre, conform căreia, instituirea contractuală nu s-ar fi putut face decât exclusiv prin contractul de căsătorie^[6].

15. Noul Cod civil prevede la art. 333 că „(1) Prin convenția matrimonială se poate stipula ca soțul supraviețuitor să preia fără plată, înainte de partajul moștenirii, unul sau mai multe dintre bunurile comune, deținute în devălmășie sau în coproprietate. Clauza de preciput poate fi stipulată în beneficiul fiecăruia dintre soți sau numai în favoarea unuia dintre ei. (2) Clauza de preciput nu este supusă raportului donațiilor, ci numai reducățiunii, în condițiile art. 1096 alin. (1) și (2)”.

Din textul de lege citat rezultă că, în esență, clauza de preciput^[7] este o instituire contractuală făcută prin convenția matrimonială, conferind soțului supraviețuitor o liberalitate *mortis causa*^[8], care nu este supusă raportului, ci doar reducățiunii. Așadar, în pofida prevederilor art. 955 NCC din care rezultă că moștenirea în dreptul nostru nu ar putea fi decât legală sau testamentară, iată că ea poate fi și contractuală (*infra* nr. 825 și urm.).

^[1] M. GRIMALDI, *Successions*, cit. *supra*, p. 249, nr. 269.

^[2] În acest sens, a se vedea: F. TERRÉ, Y. LEQUETTE, *op. cit.*, p. 440; P. VASILESCU, *Instituirea contractuală – un nautilus juridic?*, R.R.D.P. nr. 2/2007, p. 232 și urm.; N. PETERKA, *Institutions contractuelles ou donations des biens à venir par les tiers autre que les ascendants*, în *Droit patrimonial de la famille. Daloz action 2008/2009*, sous la direction de M. GRIMALDI, 3-e édition, Paris, 2008, p. 940, nr. 344.07.

^[3] B. Of. nr. 9 din 31 ianuarie 1954.

^[4] B. Of. nr. 8 din 30 ianuarie 1954.

^[5] În acest sens, a se vedea F. DEAK, *Tratat de drept succesoral*, Ed. Actami, București, 1999, p. 7.

^[6] În acest sens, a se vedea C. HAMANGIU, I. ROSETTI-BĂLĂNESCU, AL. BĂICOIANU, *Tratat de drept civil român*, vol. III, Ed. All, București, 1998, (ediție îngrijită de D. RĂDESCU), p. 650, nr. 1561 și nr. 1562.

^[7] *Praeciputum* (lat.), ceva care trebuie furnizat [G. CORNU (sous la direction de), *Vocabulaire juridique*, 8-e édition, Quadrige/PUF, Paris, 2007, p. 704].

^[8] Menționăm faptul că, în dreptul francez, se prevede în mod expres că, spre deosebire de dreptul nostru, preciputul nu este o donație (liberalitate) nici în privința fondului, nici în privința formei, ci „o convenție de mariaj și între asociați” (art. 1516 C. civ. francez), care nu este supusă nici raportului și nici reducățiunii.

Capitolul II. Caracterele juridice ale transmisiunii succesoriale

16. Transmisiunea drepturilor și obligațiilor care alcătuiesc patrimoniul unei persoane fizice decedate la moștenitorii acesteia, adică transmisiunea succesorală, este una specifică, distinctă de transmisiunea prin acte juridice între vii. Ea se caracterizează prin faptul că este o transmisiune *mortis causa* (Secțiunea 1), prin faptul că este universală (Secțiunea a 2-a) și prin faptul că este unitară (Secțiunea a 3-a).

Secțiunea 1. Transmisiunea succesorală este o transmisiune *mortis causa*

17. Articolul 954 NCC prevede că „moștenirea unei persoane se deschide în momentul decesului acesteia”. Faptul morții unei persoane fizice determină dispariția sa ca subiect de drept, dar nu și a patrimoniului acesteia. Patrimoniul succesoral se transmite la moștenitori cu efecte de la data deschiderii moștenirii, dar transmisiunea se consolidează doar ca urmare a acceptării acesteia [art. 1114 alin. (1) NCC] (*infra* nr. 1109). Codul civil român de la 1864 și noul Cod civil, ca și Codul civil francez, nu au conservat regula romană conform căreia se considera că defunctul supraviețuiește fictiv până la acceptarea moștenirii de către succesori^[1].

18. Fiind declanșată de moartea unei persoane fizice, transmisiunea succesorală este una *mortis causa* (pentru cauză de moarte).

Ea poate opera doar cu privire la patrimoniul persoanelor fizice, iar nu și al persoanelor juridice. În cazul încetării unei persoane juridice (art. 244 NCC) patrimoniul acesteia se transmite la alte persoane (fizice sau juridice) prin diverse acte juridice (administrative sau civile), altele decât moștenirea (art. 249 NCC). În plus, spre deosebire de moartea persoanei fizice care determină instantaneu dispariția acesteia, oricare ar fi cauza dispariției persoanei juridice, personalitatea morală a acesteia nu încetează imediat, fiind menținută cel puțin parțial în măsura în care este necesară pentru lichidarea patrimoniului său^[2].

Secțiunea a 2-a. Caracterul universal al transmisiunii succesoriale

19. Transmisiunea succesorală, așa cum am văzut, este una *mortis causa*. Decesul unei persoane fizice face ca, urmând anumite reguli (ale moștenirii legale, testamentare sau contractuale) patrimoniul lui *de cuius* să se transmită de la acesta la succesorii săi cu vocație universală (la întregul patrimoniu) sau cu titlu universal (la o fracțiune din patrimoniu). Patrimoniul unei persoane fizice constituie însă o universalitate de drept cuprinzând ansamblul drepturilor și obligațiilor cu conținut patrimonial ale acelei persoane, prin opoziție cu universalitățile de fapt care nu constituie decât grupe distincte de bunuri în

^[1] În acest sens, a se vedea F. TERRÉ, D. FENOUILLET, *Droit civil. Les personnes. La famille. Les incapacités*, Précis Dalloz, 6-e édition, Paris, 1996, p. 28, nr. 29.

^[2] F. TERRÉ, D. FENOUILLET, *op. cit.*, p. 218, nr. 271.

cadru al aceluiași patrimoniu (cum ar fi cazul unui fond de comerț sau cazul unui portofoliu de valori mobiliare)^[1]. Fiind o universalitate juridică, patrimoniul este independent de elementele sale componente; cu toate modificările elementelor care îl compun, el rămâne același atât timp cât persoana titularului (care îi asigură unitatea) rămâne neschimbată^[2].

20. Orice moștenire conferă cuiva (moștenitorilor legali, legatarilor universali sau cu titlu universal, ori, în cazul moștenirilor vacante, statului) vocație la întregul patrimoniu succesoral (cuprinzând deopotrivă elementele de activ și de pasiv) sau la o fracțiune din acesta, chiar dacă întregul activ este consumat bucată cu bucată prin legate particulare, adică prin acte de transmisiune individuale. În acest sens, transmisiunea succesorală are un caracter universal. Ansamblul de drepturi și obligații care constituie patrimoniul celui decedat „supraviețuiește datorită continuării persoanei defunctului de către avânzii cauză universali sau cu titlu universal. Aceștia din urmă, devin creditorii sau debitorii în locul autorului lor (...) Ei nu sunt numai avânzii cauză, ei sunt în același timp reprezentanții persoanei autorului lor”.^[3]

După cum s-a subliniat, „singura cauză de transmisiune universală este moartea; aici cu siguranță găsim și originea cuvântului patrimoniu, care evocă transmisiunea ereditară din tată în fiu”^[4].

Secțiunea a 3-a. Transmisiunea succesorală are un caracter unitar

§1. Regula

21. În dreptul modern, pe a cărui linie se înscria și Codul civil de la 1864, transmisiunea succesorală avea, în principiu, un caracter unitar. Aceasta însemna că devoluțiunea moștenirii se făcea nu după proveniența sau natura bunurilor care compuneau masa succesorală, ci după regulile moștenirii legale sau testamentare. Deși Codul civil de la 1864 nu a preluat dispozițiile art. 732 C. civ. francez care precizează că „legea nu ia în considerare nici natura, nici originea bunurilor pentru a reglementa succesiunea”, nimeni nu a contestat în dreptul nostru caracterul unitar al transmisiunii succesorale.

Această concepție era opusă celei a dreptului feudal, care, în ideea conservării bunurilor în familie, făcea distincție între *bunurile proprii*, pe de o parte, și *bunurile achizite*, pe de altă parte. Bunurile proprii erau imobilele primite de defunct de la antecesorii săi (considerate elementul de bază al averii familiale), iar bunurile achizite erau cele dobândite de defunct în timpul vieții sale, indiferent de natura lor, cărora le erau asimilate bunurile mobilele, considerate bunuri mai puțin importante decât cele proprii. Reprezentând elementul stabil al patrimoniului și permițând menținerea prestigiului numelui în familiile nobiliare, bunurile proprii erau rezervate acestei entități, transmițându-se din tată în fiu. În lipsă

[1] PH. MALAURIE, L. AYNÈS, PH. THÉRY, *op. cit.*, p. 17, nr. 8.

[2] F. TERRÉ, *Introduction générale au droit*, Précis Dalloz, 9-e édition, Paris, 2012. p. 189, nr. 233.

[3] F. COHET-CORDEY, *La valeur explicative de la théorie du patrimoine en droit positif français*, RTD civ. nr. 4/1996, pp. 837-838, nr. 45.

[4] PH. MALAURIE, L. AYNÈS, PH. THÉRY, *op. cit.*, p. 18, nr. 10.

de descendenți, în funcție de proveniența lor, bunurile proprii reveneau liniei (familiei) maternel sau liniei (familiei) patern (materna maternis, paterna paternis)^[1].

22. Articolul 732 C. civ. francez a fost abrogat prin legea din 3 decembrie 2001, punându-se din acest motiv problema dacă, în prezent, vechiul principiu al unității transmisiunii succesoriale mai este sau nu actual în acest sistem de drept. Părerile asupra acestei chestiuni sunt împărțite, unii susținând că principiul ar fi fost abrogat ca fiind vetust^[2], iar alții că el a rămas valabil, fiind însă „corijat” prin instituirea prin lege a unor excepții^[3].

Fără a intra aici în detaliile acestei dispute, considerăm că principiul unității transmisiunii succesoriale rămâne valabil, excepțiile de la acesta fiind prevăzute în mod expres de lege^[4].

§2. Excepțiile de la regulă. Succesiunile anormale

23. Caracterul unitar al transmisiunii succesoriale cunoaște, așadar, anumite excepții. Mai exact, există situații în care anumite bunuri se transmit pe cale succesorală după alte reguli decât cele obișnuite, fiind așadar vorba de succesiuni anormale^[5]. Este cazul dreptului de abitație al soțului supraviețuitor conferit de art. 973 NCC (2.1), al bunurilor formând obiectul dreptului special de moștenire al soțului supraviețuitor prevăzut art. 974 NCC (2.2), al succesiunilor cu elemente de extraneitate, în dreptul anterior, soluție abandonată în dreptul actual (2.3) și al bunurilor reprezentând amintiri de familie (2.4).

2.1. Dreptul de abitație al soțului supraviețuitor conferit de art. 973 NCC

24. Conform dispozițiilor art. 973 alin. (1) NCC, „soțul supraviețuitor care nu este titular al niciunui drept real de a folosi o altă locuință corespunzătoare nevoilor sale beneficiază de un drept de abitație asupra casei în care a locuit până la data deschiderii moștenirii, dacă această casă face parte din bunurile moștenirii” (*infra* nr. 198 și urm.). Este vorba despre un drept temporar, încetând fie prin partaj, dar nu înainte de împlinirea unui an de la data deschiderii moștenirii, fie prin recăsătorirea soțului supraviețuitor [art. 973 alin. (4) NCC].

Din dispozițiile textului de lege mai sus menționat rezultă că, prin derogare de la regulile de drept comun, folosința locuinței comune a soților este temporar guvernată de regulile speciale pe care acesta le prevede.

2.2. Bunurile formând obiectul dreptului special de moștenire al soțului supraviețuitor prevăzut la art. 974 NCC

25. Din dispozițiile art. 974 NCC rezultă că soțul supraviețuitor, în cazul în care vine la moștenire în concurs cu alți moștenitori decât descendenții defunctului (clasa I de

^[1] F. TERRÉ, Y. LEQUETTE, *op. cit.*, p. 11; F. ZENATI-CASTAING, TH. REVET, *Cors de droit civil. Successions*, PUF, Paris, 2012, p. 27.

^[2] R. LE GUIDE, G. CHABOT, *v° Succession (1° dévolution)*, Rép. civ. Dalloz, 2009, p. 27, nr. 172 și urm.

^[3] Y. LEQUETTE, *La règle de l'unité de la succession après la loi du 3 décembre 2001: continuité ou rupture?*, în *Études offertes au doyen Philippe Simler*, Dalloz-Litec, Paris, 2006, p. 167 și urm.; F. ZENATI-CASTAING, TH. REVET, *op. cit.*, p. 112, nr. 48.

^[4] În acest sens, a se vedea și F. DEAK, R. POPESCU, *Tratat de drept succesoral. Vol. I. Moștenirea legală*, Ed. Universul Juridic, București, 2013, p. 40, nr. 14.

^[5] Cu privire la noțiunea de succesiune anomală, a se vedea *supra* nr. 11.

moștenitori), pe lângă cota legală de moștenire stabilită potrivit dispozițiilor art. 972 NCC (*infra* nr. 183), are un drept special cu privire la mobilierul și obiectele de uz casnic care au fost afectate folosinței comune a soților (*infra* nr. 187). În acest caz, prin derogare de la regula caracterului unitar al transmisiunii succesoriale, având în vedere natura bunurilor (mobilierul și obiectele de uz casnic), legea instituie un drept de moștenire derogatoriu de la dreptul comun în favoarea soțului supraviețuitor^[1].

Aceste bunuri se transmit soțului supraviețuitor în plină proprietate de la data deschiderii moștenirii, nefiind incluse în indiviziunea succesorală și nici în calculul rezervei și al cotității disponibile.

Când sunt incidente dispozițiile art. 974 NCC, există două devoluțiuni succesoriale diferite cu privire la aceeași moștenire: una care îl privește numai pe soțul supraviețuitor, având ca obiect mobilierul și obiectele de uz casnic, și alta care îl privește pe soțul supraviețuitor în concurs cu ceilalți moștenitori din clasele II-IV, având ca obiect celelalte bunuri care fac parte din moștenire. Această diferență nu este însă absolută, în sensul că, în ipoteza în care soțul supraviețuitor renunță la moștenire, bunurile la care se referă art. 974 NCC vor reveni conform succesiunii legale ordinare celorlalți succesori^[2].

2.3. Moștenirile cu elemente de extraneitate în dreptul anterior și în prezent

26. În mod tradițional^[3], în cazul succesiunilor cu elemente de extraneitate (cetățean român decedat având bunuri în străinătate sau cetățean străin decedat având bunuri în România), era aplicabil principiul potrivit căruia moștenirea era guvernată în privința bunurilor imobile de legea locului situării acestora (*lex rei sitae*), iar în privința bunurilor mobile de legea națională a defunctului la data decesului (*lex patriae*)^[4]. Prin urmare, în funcție de natura bunurilor care o alcătuiau, una și aceeași moștenire, prin derogare de la regula caracterului unitar al transmisiunii succesoriale, putea fi guvernată de legi de devoluțiune succesorală diferite.

27. Noul Cod civil a abandonat soluția tradițională, stipulând fără a mai face vreo diferență după natura bunurilor că „moștenirea este supusă legii statului pe teritoriul căruia defunctul a avut, la data morții, reședința obișnuită” (art. 2633 NCC). Textul menționat este în perfectă consonanță cu art. 21 din Regulamentul (UE) nr. 650/2012 al Parlamentului european și a Consiliului din 4 iulie 2012 privitor la competența, la legea aplicabilă, la

^[1] În sensul că un asemenea drept prezintă caracteristicile unei succesiuni anormale, a se vedea I. ROSETTI-BĂLĂNESCU, AL. BĂICOIANU, *Drept civil român. Regimuri matrimoniale. Succesiuni. Donațiuni. Testamente*, vol. III, Ed. Socec, București, 1948, p. 258, nr. 613. Autorii menționați s-au referit la dreptul similar prevăzut în reglementarea anterioară (art. 5 din Legea nr. 319/1944 pentru dreptul de moștenire al soțului supraviețuitor) care a inspirat dispozițiile art. 974 NCC.

^[2] În sensul posibilității coexistenței și raporturilor unei succesiuni anormale cu succesiunea obișnuită, a se vedea F. TERRÉ, Y. LEQUETTE, *op. cit.*, p. 197, nr. 251.

^[3] În acest sens, erau, de pildă, dispozițiile art. 66 din Legea nr. 105/1992 privitoare la reglementarea raporturilor de drept internațional privat (în prezent abrogată).

^[4] Pentru detalii, a se vedea: D.A. Sitaru, *Drept internațional privat*, Holding Reporter, București, 1996, p. 187 și urm.; D.A. POPESCU, *Lex rei sitae sau unitatea devoluțiunii și transmisiunii succesoriale?* (I), SUBB nr. 2-4/2002, p. 55 și urm.; C. LE GALOU, *L'unité successorale ou l'utilité de renvoi dans les successions immobilières internationales*, R.L.D.C. nr. 61/2009, p. 45 și urm.

recunoașterea și executarea deciziilor, și la acceptarea și executarea actelor autentice în materie succesorală și la crearea unui certificat succesoral european^[1].

În plus, conform dispozițiilor art. 2634 alin. (1) NCC, „o persoană poate să aleagă, ca lege aplicabilă moștenirii în ansamblul ei, legea statului a cărui cetățenie o are”. Acest text de lege consună cu dispozițiile art. 22 din Regulamentului (UE) nr. 650/2012 al Parlamentului european și Consiliului, menționate mai sus^[2]

2.4. Bunurile reprezentând amintiri de familie

28. Începând prin a fi o construcție pretoriană a practicii judiciare și a doctrinei, amintirilor de familie li s-a conturat un regim juridic aparte.

În ceea ce privește noțiunea de amintiri de familie, s-a arătat că aceasta desemnează „bunuri încărcate de o valoare morală care eclipsează valoarea lor patrimonială chiar dacă aceasta poate fi importantă”^[3]. Intră în această categorie hârțile de familie (arhivele familiale, scrisorile schimbate între membrii familiei și personaje ilustre), decorațiile, armele, portretele, bijuteriile de familie^[4] etc., caracteristica lor comună fiind aceea de a fi aparținut membrilor familiei și de a sta mărturie istoriei familiei. Întrucât amintirile de familie au un regim derogatoriu de la dreptul comun, conținutul noțiunii a fost conceput restrictiv și aplicat cu strictețe^[5]. În acest sens, s-a decis că valoarea istorică a corespondenței adunate de un strămoș și transmisă moștenitorilor săi, întrucât nu emana de la acesta și nu era adresată lui, nu este suficientă pentru a caracteriza acea corespondență ca amintire de familie^[6]. Așa cum s-a subliniat, „dacă amintirea nu are sens decât în privința trecutului, ea nu se poate confunda cu istoria”^[7]. Prin urmare, nu orice obiect cu valoare istorică intră în categoria amintirilor de familie, ci numai cele care au legătură cu trecutul acelei familii.

Luând în considerare încărcătura afectivă care este atașată unor asemenea bunuri în memoria familiilor, jurisprudența, începând din secolul al XIX-lea, a construit în timp un regim juridic propriu în ideea de a împiedica risipirea acestora^[8]. La început, această jurisprudență s-a rezumat doar la partaj, hotărându-se că în lipsa acordului între moștenitori aceste bunuri vor fi scoase la licitație doar între succesori cu atribuirea lor unuia dintre ei, non-adjudecatarii având dreptul la obținerea unor copii de pe bunurile licitate. Ulterior,

^[1] Pentru dezvoltări, a se vedea: M. REVILLARD, *Successions internationales: le règlement du Parlement européen et du Conseil du 4 juillet 2012 en matière de successions*, Rép. Defrénois nr. 15-16/2012, p. 747 și urm., nr. 21 și urm.; D.A. POPESCU, *Dreptul european al moștenirilor sau cum să traversezi râul simțind pietrele. Dreptul succesoral între trauma tradiției și perspectiva modernității. Principiile regulamentului european al succesiunilor*, R.R.D.P. nr. 1/2014, p. 126 și urm.

^[2] Pentru dezvoltări asupra acestui text, a se vedea M. GORÉ, *La professio juris*, Rép. Defrénois nr. 16-17/2012, p. 762 și urm.

^[3] M. GRIMALDI, *Successions*, cit. supra, p. 241, nr. 264.

^[4] În sensul posibilității introducerii bijuteriilor de familie în această categorie, a se vedea H. CAPITANT, F. TERRÉ, Y. LEQUETTE, *Les grands arrêts de la jurisprudence civile*, Tome 1, 11-e édition, Dalloz, Paris, 2000, p. 461.

^[5] R. DEMOGUE, *Les souvenirs de famille et leur condition juridique*, RTD civ. 1928, p. 27.

^[6] Cass. 1-re civ., 21 fév. 1978, rezumată în H. CAPITANT, F. TERRÉ, Y. LEQUETTE, *op. cit.*, p. 456. În speță, a fost vorba de câteva scrisori adresate de Napoleon I Mariei-Louiza și care au fost păstrate de Claude-François de Méneval, secretar particular al lui Napoleon I din timpul Consulatului până în 1809, și transmise succesorilor săi.

^[7] J. ROBICHEZ, *Note la Cass. 1-re civ.*, 12 nov. 1998, Recueil Dalloz nr. 40/1999, p. 625.

^[8] F. TERRÉ, Y. LEQUETTE, *op. cit.*, p. 59, nr. 61.